

Helsingfors/Mariehamn 23.7.2026

Nr 25/26

Hänvisning Ålands lagtings skrivelser
10.6.2026, nr 178, 180 och
182/2026.

Till Justitieministeriet

Ärende Utlåtande över följande av lagtinget 10.6.2026 antagna landskapslagar:

- 1) Landskapslag om upphävande av vissa bestämmelser i landskapslagen om ändring av landskapslagen om Ålands ombudsmannamyndighet.
- 2) Landskapslag om ändring av landskapslagen om Ålands ombudsmannamyndighet.
- 3) Landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män.

Ålandsdelegationen avger i det följande ett gemensamt utlåtande över ovan nämnda landskapslagar.

Landskapslagarnas huvudsakliga innehåll

Landskapslagstiftningen syftar huvudsakligen till genomförandet av två EU-direktiv som gäller likabehandlingsorgan. Det rör sig om rådets direktiv (EU) 2024/1499 och Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1500. Direktivens syfte är att skapa starkare ramar och stärka likabehandlingsorganens funktion för att förbättra deras effektivitet och garantera deras oberoende. Bestämmelserna i de två

Postadress:
Ålandsdelegationen
Statens ämbetsverk på Åland
PB 58
22101 MARIEHAMN

Telefon:
växel 0295 017 200

Adress i Helsingfors:
Annegatan 22 A 3
00100 HELSINGFORS

direktiven är huvudsakligen identiska, men de omfattar rättigheter och skyldigheter (avseende icke-diskriminering och likabehandling) som följer av olika direktiv.

De övriga ändringarna i landskapslagstiftningen görs främst med anledning av behov som har uppmärksammats inom ombudsmannamyndighetens verksamhet och av lagtekniska skäl. Ombudsmannamyndighetens befogenheter att begära information från tillsynsobjekten och göra inspektioner utvidgas. Bestämmelserna om utnämning av myndighetschef ändras. Ombudsmannamyndighetens oberoende stärks medan ombudsmannanämnden avskaffas.

Genom två landskapslagar görs ändringar i landskapslagen (2014:33) om Ålands ombudsmannamyndighet och landskapslagen (1989:27) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män. Genom en tredje landskapslag upphävs vissa bestämmelser i landskapslagen om Ålands ombudsmannamyndighet, sådana bestämmelserna lyder i LTB 51/2026. I den landskapslagstiftning om landskapets tjänsteinnehavare som antogs den 20 maj 2026 ingick ändringar i landskapslagen om Ålands ombudsmannamyndighet.

Avsikten har varit att landskapslagarna ska träda i kraft före den 19 juni 2026, vilket är tidpunkten då EU-direktiven senast ska införlivas i nationell lagstiftning. Tidpunkten för landskapslagarnas ikraftträdande har lämnats öppen för landskapsregeringen att bestämma enligt 20 § 2 mom. i självstyrelselagen. Landskapslagen om ändring av landskapslagen om Ålands ombudsmannamyndighet innehåller vissa övergångsbestämmelser.

Lagstiftningsbehörigheten

Landskapslagstiftningen syftar huvudsakligen till genomförandet av EU-direktiv. I de ifrågavarande EU-direktiven fastställs minimikrav för likabehandlingsorgans funktion för att förbättra deras effektivitet och garantera deras oberoende i syfte att stärka tillämpningen av principen om likabehandling.

Enligt självstyrelselagens 59 b § 1 mom. är lagstiftningsbehörigheten och behörigheten i förvaltningsärenden för Ålands del fördelad mellan landskapet och riket på det sätt som anges i självstyrelselagen när åtgärder vidtas i Finland med anledning av beslut som har fattats inom Europeiska unionen. Det förhållande att medlemskapet i Europeiska unionen och att en del av lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet som avser landskapet utövas på EU-nivå påverkar inte behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket när unionsrätten genomförs på nationell nivå (RP 18/2002 rd, s. 18).

Diskriminering eller dess förhindrande omnämns inte vid fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan landskapet och riket i

självstyrelselagen. Rättsområdet i denna fråga är således delat, och rikets lagstiftning tillämpas direkt på de områden som hör till rikets lagstiftningskompetens. Diskriminering berör ett stort antal rättsområden. Bedömningen av frågan vem som har lagstiftningsbehörigheten på ett område är därför beroende av innehållet i den konkreta regleringen. Lagstiftningsbehörigheten bedöms enligt det rättsområde inom vilka stadgandena äger tillämpning eller till vilka de närmast anknyter till. Förhindrande av diskriminering inom de områden landskapet har lagstiftningsbehörighet hör till landskapets lagstiftningsbehörighet (se bl.a. HD 21.9.2005, OH 2005/91 och HD 16.9.2020, OH2020/161 samt ÅD 14/05, 22/07, 17/20 och 18/22).

Landskapslagstiftningen avser att genomföra de unionsrättsliga förpliktelserna gällande likabehandlingsorgan. Bestämmelserna i landskapslagstiftningen gäller Ålands ombudsmannamyndighet och tjänsteinnehavare som ska tillämpa och övervaka lagstiftningen om diskriminering. Lagstiftningsbehörigheten i fråga om landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar, landskapets tjänstemän, tjänstekollektivavtal för landskapets anställda, disciplinär bestraffning av landskapets tjänstemän, arbetspensionskydd för landskapets anställda och för förtroendevalda inom landskapsförvaltningen samt för rektorer, lärare och timlärare vid grundskolor i landskapet tillkommer landskapet enligt 18 § 1, 2 och 2a punkterna i självstyrelselagen.

Enligt 27 § 21 punkten i självstyrelselagen hör arbetsrätt med undantag av tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda till rikets behörighet. Till rikets behörighet har enligt 29 § 1 mom. 6 punkten i självstyrelselagen hänförts arbetsavtal och samarbete inom företag. Nu aktuell landskapslagstiftning berör inte rikets tjänstemän i landskapet eller landskapets och kommunernas privaträttsligt anställda arbetstagare eller den privata sektorn i landskapet i fråga om vilka lagstiftningsbehörigheten tillkommer riket.

Av uppdelningen av behörigheten framgår att landskapets lagstiftningsbehörighet innefattar befogenhet att bestämma om tjänsteinnehavarnas rättigheter samt om deras anställningsvillkor. Till landskapets behörighet hör även att reglera bestämmelser om inrättande och indragning av tjänster.

Således är utgångspunkten att landskapslagstiftningen huvudsakligen gäller angelägenheter som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet (se också ÅD 37/13 och HD 12.2.2014, OH2014/7).

Till den del bestämmelser i landskapslag utgör riksbehörighet, kan de med stöd av 19 § 3 mom. i självstyrelselagen intas i landskapslagstiftningen. Upptagande av stadganden som i sak överensstämmer med motsvarande stadganden i rikslag medför inte ändring i fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet.

Enligt självstyrelselagens 27 § 1 punkt hör stiftande, ändring och upphävande av grundlag samt avvikelser från grundlag till rikets behörighet. Därför bör även förenligheten med grundlagen bedömas.

Landskapslagstiftningen har ett samband med grundlagens 6 § som innehåller konstitutionella bestämmelser om jämlikhet. Paragrafen innefattar en allmän jämlikhetsklausul (1 mom.), ett förbud mot diskriminering (2 mom.), ett stadgande om barns rätt till jämlikt bemötande som individer (3 mom.) och ett särskilt stadgande om jämställdheten mellan könen (4 mom.) (RP 309/1993 rd, s. 46–49).

Genom landskapslagen om ändring av landskapslagen om Ålands ombudsmannamyndighet görs vissa ändringar i ombudsmannamyndighetens uppdrag och uppgifter. Enligt 3 § 1 mom. 4 punkten ska ombudsmannamyndigheten bistå den som blivit utsatt för diskriminering eller repressalier, i syfte att trygga den personens rättigheter, eller vid behov främja att den som utsatts kan tillvarata sina rättigheter. Avsikten har inte varit att biståndet ska inkräkta på rikets lagstiftningsbehörighet, t.ex. i egenskap av rättsbiträde till den diskriminerade i en rättegång (lagförslag nr 16/2025-2026, s. 28). Med beaktande av detta är bestämmelsen förenlig med behörighetsfördelningen.

Ålandsdelegationen konstaterar att artikel 3 och 4 i de ifrågavarande direktiven ställer upp krav på likabehandlingsorganens oberoende och resurser. I direktivens ingresser beaktas likabehandlingsorgan som ingår i ett organ som har flera mandat, såsom en ombudsman med ett bredare mandat. I en sådan situation bör den interna strukturen hos ett sådant organ med flera mandat garantera att det specifika likabehandlingsmandatet kan utövas effektivt.

I landskapslagens 15a § föreskrivs om tillsynens oberoende. Verksamheten ska ordnas så att den tjänsteinnehavare som sköter uppgifterna som avses i 3 § i denna lag ska kunna förvalta sina egna finansiella och andra resurser samt anta sina egna beslut om sin interna struktur, ansvarsskyldighet, personal och organisatoriska angelägenheter. Enligt förarbetena innebär bestämmelsen i praktiken att diskrimineringsombudsmannens verksamhet får betraktas som en enskild enhet inom myndigheten. Ålandsdelegationen ser ingen direkt oförenlighet med direktiven, men oberoendet kommer till stor del att konkretiseras i den arbetsordning som detaljmotiveringen hänvisar till (lagförslag nr 16/2025-2026, s. 30).

I landskapslagens 20 § innehåller bestämmelser om inspektion. Bestämmelserna utgår från och beaktar tillämpningsområdet för landskapslag (2022:43) om tillämpning av diskrimineringslagen. Eftersom inspektion inte får utföras i utrymmen som används för boende av permanent natur uppstår inte något problem i förhållande till skyddet för hemfriden enligt 10 § 1 och 3 mom. i grundlagen. Ålandsdelegationen ser inte heller hinder för 20a § om sekretessbrytande grund

och 20 b § om rätt att få information. Enligt 18 § 26 punkten i självstyrelselagen har landskapet rätt att lagstifta i fråga om utsättande och utdömande av vite samt andra tvångsmedel inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet. Bestämmelser om vite kan intas i landskapslagens 20c §.

Eftersom ombudsmannamyndigheten är en myndighet som lyder under landskapsregeringen anför besvär hos Ålands förvaltningsdomstol enligt 25 § 1 mom. i självstyrelselagen. Till den delen är landskapslagens 22b § om ändringssökande rättvisande. Bestämmelsen avgränsas till besvär över beslut om föreläggande av och utdömande av vite. Om besvärsrätt, överklagbarhet och besvärsförfarande stadgas enligt 27 § 23 punkten i rikslag (RP 73/1990 rd, s. 72–73).

Detaljmotiveringen till landskapslagens ikraftträdande- och övergångsbestämmelser utgår från att landskapsregeringen kommer att bestämma om en tidpunkt för ikraftträdande av 10 §, 14 § och 15 § 5 mom. efter att landskapslagen om landskapets tjänsteinnehavare har trätt i kraft (lagförslag nr 16/2025-2026, s. 32-33). Därmed utgör ikraftträdandet av den sistnämnda landskapslagen en förutsättning för ikraftträdandet av 10 §, 14 § och 15 § 5 mom. För tillfället är lagstiftningen om landskapets tjänsteinnehavare föremål för lagstiftningskontroll enligt 19 § i självstyrelselagen.

Ett liknande behov av samordning med lagstiftningen om landskapets tjänsteinnehavare har föranlett antagandet av landskapslagen om upphävande av vissa bestämmelser i landskapslagen om ändring av landskapslagen om Ålands ombudsmannamyndighet (LTB 69/2026). Genom landskapslagen upphävs 10, 14 och 20 §§ i landskapslagen (2014:33) om Ålands ombudsmannamyndighet av dessa lagrum 10 § 3 mom., 14 § och 20 § 1 mom. sådana de lyder i LTB 51/2026. Landskapslagen om ändring av landskapslagen om Ålands ombudsmannamyndighet (LTB 51/2026) ingår i den lagstiftningsshelhet om landskapets tjänsteinnehavare som antogs av lagtinget den 20 maj 2026.

Genom landskapslagen om ändring av landskapslagen om Ålands ombudsmannamyndighet (LTB 70/2026) fogas till lagen nya 10, 14 och 20 §. På detta sätt ersätter dessa bestämmelser de som upphävs genom den separata landskapslagen (LTB 69/2026). Ålandsdelegationen ser inte hinder för den lagtekniska lösningen.

Landskapslagen om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män är av preciserande karaktär.

I övrigt har Ålandsdelegationen inget särskilt att anföra om landskapslagstiftningen.

Ålandsdelegationens utlåtande

Ålandsdelegationen har med beaktande av självstyrelselagens för Åland stadganden funnit att hinder för ikraftträdande av landskapslagarna inte föreligger.

Närvarande Ordföranden Holm-Johansson, ledamöterna Dahlén, Siitari och Åkerblom samt suppleanten Suksi.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Marine Holm-Johansson
ordförande

Sören Silverström
sekreterare